

К.В. Шиманська, к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС: НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вирішення екологічних проблем України є обов'язковою умовою інтеграції до Європейського співтовариства. Це пояснюється необхідністю досягнення відповідного рівня екологічної відповідальності як суб'єктів господарювання, так і органів державної влади, призначених моніторити та контролювати стан навколишнього природного середовища. Основними завданнями даного дослідження є вивчення змісту екологічної складової Угоди про асоціацію України з ЄС та визначення напрямів її успішної реалізації для забезпечення сталого розвитку нашої держави як члена Європейської спільноти. В цілому дослідження показує напрями реалізації екологічної складової Угоди про асоціацію на всіх рівнях управління екологічною діяльністю суб'єктів економічних відносин. Дані підтверджують, що державний контроль наслідків економічної діяльності в Україні потребує удосконалення, зокрема в частині визначення та відшкодування на належному рівні завданих екологічних збитків. Крім того, акцент зроблений на необхідності формування екологічної свідомості у суспільстві.

Ключові слова: Угода про асоціацію з ЄС; екологічна діяльність; екологічна свідомість; відходи.

Постановка проблеми. Європейський геополітичний вибір України є цілком природним для нашої держави і Т.Перга пояснює його цивілізаційною приналежністю нашої держави до європейської спільноти та необхідністю якнайшвидшої інтеграції України до європейського регіонального простору [11]. Проте така інтеграція є можливою лише за умов глибокого реформування інституційного вітчизняного середовища, серед сфер якого можна виділити і охорону довкілля.

Л.С. Гринів зауважує: «Екологічна “збалансованість” є нині головним принципом на всіх рівнях політики просторового розвитку. Пріоритет зростання в економічній політиці більшості країн має свої обмеження через принцип “збалансованості”, тобто через екологічні та регіонально-соціальні масштаби. Це означає, що в сучасних умовах економічне зростання не може бути й надалі відособленим параметром ефективності національної економіки, оскільки не відображає просторово-екологічної доцільності її розвитку» [2, с. 556].

Саме тому чільне місце в Угоді про асоціацію України з ЄС зайняли екологічні питання. Важливість їх пояснюється також і тим, що система екологічного законодавства й нормативно-правових документів щодо стандартизації та сертифікації України й ЄС містять значні розбіжності, які, як правило, зумовлюють підвищені екологічні ризики діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання на європейських ринках.

Загострення екологічних проблем у нашій державі, як і в усьому світі, потребує негайного реагування уряду та суспільства в цілому на кризові явища у системі захисту навколишнього середовища, що дозволить знизити та/або усунути негативні екологічні наслідки економічного розвитку України. Окрім іншого, шлях вирішення даних проблем лежить у площині: 1) інституційних реформ у сфері охорони довкілля; 2) екологізації виробництва та побуту; 3) формування екологічної свідомості українського суспільства. Проте перший з названих напрямів на сьогодні має бути взятий за основу трансформації системи охорони навколишнього середовища, оскільки саме він є правовим базисом реалізації екологічної політики України.

Питання, що обговорюються у суспільстві щодо інтеграції України у світове співтовариство, орієнтовані переважно на торгово-економічні та фінансові аспекти і вже породили багато міфів про переваги та недоліки такої інтеграції, проте проблеми екологічної сфери нашого буття лишилися поза увагою суспільства та в більшості випадків привертають увагу лише громадських організацій та активістів «зеленого руху». Це свідчить про другорядність даних питань у державній політиці нашої держави нині, однак ЄС вимагає все ж таки приділити їм належну увагу перед повноцінним входженням України до ЄС. Крім того, «чинні угоди ЄС з торговельними партнерами, як правило, містять норми про сталий розвиток та охорону довкілля. <...> Питання захисту навколишнього середовища також присутні і в галузевих розділах, наприклад, присвячених промисловості та транспорту, які мають статті, що містять подібні формулювання» [9, с. 59]. Тому вивчення екологічної складової Угоди про асоціацію України © К.В. Шиманська, 2015 :ті в контексті необхідності визначення напрямів її імплементації та успіш...

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС у різних аспектах є предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, питання екологічного компонента такої Угоди порушують А.І. Гончарук [1], Л.М. Лиськова [6], Ю.Матвійчук [8],

Н.В. Осадча [10], Т.Перга [11], О.О. Усенко [1] та інші. Актуальні питання економіко-екологічного розвитку на регіональному рівні порушує Л.С. Гринів [2]. Питання екологізації виробництва як елемента підвищення рівня екологічної безпеки в Україні та підвищення якості вітчизняної продукції вивчають І.А. Добровольська [3], М.А. Костенко [5], Т.Д. Маркова [7] та інші.

Метою публікації є дослідження змісту екологічної складової Угоди про асоціацію України з ЄС та визначення напрямів її імплементації та успішної реалізації для забезпечення сталого розвитку нашої держави як члена європейської спільноти.

Викладення основного матеріалу дослідження. Знаковою подією для нашої держави на шляху до її інтеграції у світове співтовариство стало повернення у європейський простір шляхом підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), що була ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. [4]. Таким чином, сторони Угоди взяли на себе взаємні зобов'язання, зокрема і в частині екологічного впливу суб'єктів господарювання та заходів захисту навколишнього природного середовища, чому присвячено главу 6 «Навколишнє середовище» вказаної вище Угоди.

А.Гончарук та О.Усенко з цього приводу зауважують: «<...> тиск на українську сторону під час переговорного процесу щодо охорони довкілля лише зростатиме, що зумовлено цілою низкою факторів. Так роль екологічних стандартів в останні роки невпинно зростала з огляду, по-перше, на чутливість ЄС до загальносвітових тенденцій посилення державницьких ініціатив у сфері політики впливу кліматичних змін; по-друге, порівняно з тими вимогами, що ЄС висував до нових членів. Так на сьогодні, зважаючи на обтяжливі видатки європейського бізнесу на екологію, логічно прогнозованим видається тиск на Україну з метою забезпечення однорідного конкурентного середовища» [1, с. 127].

Важливість екологізації економіки України посилюється і необхідністю виконання зобов'язань за Кіотським протоколом. Так Т.Д. Маркова зазначає, що для «зменшення економіко-енергетичної напруги в державі необхідний комплексний розгляд питань економічно-організаційного механізму ефективності розвитку енергозберігаючих технологій, зокрема <...> активізація позиції вступу до міжнародних організацій, до компетенції яких входять питання енергозберігаючих, енергоефективних і екологічно безпечних технологічних засобів» [7, с. 649]. Так у ст. 360 вказується: «Сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокової мети сталого розвитку і зеленої економіки» [4]. Таким чином, по суті, закріплюється зобов'язання нашої держави щодо посилення природоохоронної діяльності на її території, що передбачає:

- 1) покращання системи охорони здоров'я;
- 2) збереження природних ресурсів;
- 3) підвищення економічної та природоохоронної ефективності;
- 4) інтеграцію екологічної політики в інші сфери політики держави;
- 5) підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям [4].

Розглянемо детальніше окреслені вище напрями вирішення екологічних проблем України у контексті реалізації екологічної складової Угоди про асоціацію України з ЄС.

Інституційні реформи у сфері охорони довкілля на основі вказаних у ст. 360 Угоди про асоціацію напрямів мають бути орієнтовані на збереження природних ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку. Такі реформи передбачені зокрема ст. 365 та названі одним із елементів співробітництва України та ЄС «для забезпечення виконання і впровадження природоохоронного законодавства; розподілу повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; процедур ухвалення рішень та їх виконання; процедур сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави; визначення необхідних людських і фінансових ресурсів та механізм їх перегляду» [4].

Разом з тим зауважимо, що підвищення економічної та природоохоронної ефективності й рівня виробництва завдяки сучасним технологіям є взаємопов'язаним. Так модернізація виробництва, його інноваційне оновлення, підвищення його технологічності та економічності, забезпечення безвідходності вимагає інституційних змін на всіх рівнях господарювання, зокрема:

- 1) розробки екологічної політики держави та регіону, що передбачає систему матеріального та іншого заохочення впровадження екологічних технологій на рівні діяльності суб'єктів господарювання;
- 2) розробку екологічної політики підприємства як суб'єкта економічної діяльності, що чинить значний антропогенний та промисловий вплив на навколишнє середовище;
- 3) обґрунтування та організацію процедур виконання на локальному рівні заходів енергозбереження, екологізації виробництва, зниження рівня відходів та створення належної системи поводження з ними, заходів інноваційного оновлення та модернізації виробничих процесів.

Крім того, інтеграції екологічної політики регіону та держави в інші сфери їх політики сприяє комплексність її впровадження, врахування рівня фінансових можливостей та інших соціально-економічних обмежень відповідного рівня.

Співробітництво, передбачене Угодою про асоціацію, здійснюється з метою збереження, захисту, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захисту громадського здоров'я, розсудливого та раціонального використання природних ресурсів і заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні реалізації заходів екологічного співробітництва України та ЄС
(складено на основі [4])

Напрямок заходу	Рівень реалізації заходу			
	міжнародний	національний	регіональний	локальний
Зміна клімату	+	+		
Екологічне управління та аналогічні питання (освіта й навчальна підготовка, доступ до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень)	+	+	+	+
Якість атмосферного повітря	+	+	+	+
Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище	+	+	+	+
Управління відходами та ресурсами	+	+	+	+
Охорона природи, зокрема збереження і захист біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі)	+	+	+	
Промислове забруднення і промислові загрози			+	+
Хімічні речовини	+	+	+	+
Генетично-модифіковані організми, в тому числі у сільському господарстві	+	+		+
Шумове забруднення			+	+
Цивільний захист, зокрема стихійні лиха й антропогенні загрози		+	+	+
Міське середовище			+	+
Екологічні збори		+		+

Примітка: темним кольором виділено заходи на відповідному рівні перебігу господарських процесів, що передбачають формування у суб'єктів економічних відносин на таких рівнях політики та процедур щодо вказаного у ст. 361 Угоди

Вважаємо, що саме інституційні реформи сфери охорони навколишнього середовища мають бути взяті за основу трансформації системи охорони навколишнього середовища в Україні, оскільки вони становлять організаційно-правовий базис реалізації екологічної політики нашої держави.

Другим напрямом подолання екологічних проблем є екологізація виробництва та побуту як значного ризик-фактора національного господарства, про що свідчать показники якості атмосферного повітря, води та управління водними ресурсами, враховуючи морське середовище, управління відходами та ресурсами, статистика охорони природи (зокрема збереження і захисту біологічного та ландшафтного різноманіття), промислового забруднення і промислових загроз, а також якість міського середовища (розробка відповідних галузевих стратегій передбачена ст. 365 Угоди) [4]. Якщо говорити про екологічні ризики в Україні, то слід зауважити, що навіть за показником утворення відходів (не говорячи вже про якість ґрунтів, повітря, води, рівень радіаційного забруднення), вона перевищує середньоевропейські показники.

Аналіз статистики загальних обсягів та структури утворення відходів у країнах ЄС (28 країн) станом на 2010 р. проведено на основі даних величини утворення відходів у країні в цілому за галузями економічної діяльності, величини утворення відходів у розрахунку на 1 мешканця, величини утворення відходів за рівнем їх небезпечності, показників напрямів поводження з відходами.

Так до найбільших утворювачів відходів у ЄС у досліджуваному періоді належали (у порядку зменшення обсягів) Німеччина (14,5 % загального обсягу відходів), Франція (14,2 %) та Великобританія (10,3 %), на які припадає 39 % усіх утворених у ЄС відходів [15, с. 6]. У зв'язку з тим, що у 2010 р. Туреччина ще не стала членом ЄС, її показники не увійшли до рейтингу, хоча загальний обсяг утворених у цій країні відходів більш ніж удвічі перевищував лідера поданого списку – Німеччину.

За обсягами утворення відходів у розрахунку на 1 мешканця країни найбільшими показниками, що перевищують середній показник у ЄС, відрізняються Болгарія, Люксембург, Фінляндія, Естонія, Швеція, Румунія, Нідерланди, Греція, Бельгія, Франція, найнижчі показники – у Латвії та Хорватії [15, с. 1].

Такі значні розриви у показниках різних країн пов'язані з відмінностями в економічній структурі національного виробництва, зокрема, у країнах, що активно розвивають добувну промисловість, кількість відходів твердої гірської породи, що простежується у таких країнах, як Болгарія, Фінляндія, Естонія, Швеція та Румунія.

Перспективним напрямом екологізації економіки України є розвиток екологічно чистої, так званої органічної, сільськогосподарської продукції, про що зазначає І.А. Добровольська [3, с. 132].

Описані екологічні проблеми України на локальному та муніципальному рівнях пов'язані переважно з такими обставинами:

1) лише великі підприємства України мають системи контролю екологічного забруднення, постійного моніторингу системи поводження з відходами, натомість малі підприємства не мають фінансових можливостей налагодження такої системи, забезпечення стандартизації своєї продукції, належного поводження з відходами, очистки викидів;

2) технологічні можливості органів державної влади та установ, які зобов'язані здійснювати моніторинг екологічного забруднення, фіксувати понаднормові викиди, знаходяться на низькому рівні, що пов'язано з моральним та фізичним зношенням матеріально-технічної бази таких організацій.

М.А. Костенко [5] наголошує, що «ознаками соціальної та екологічної відповідальності бізнесу є намагання <...> у технологічному розвитку прямувати до екологізації діяльності, до "зеленої економіки"» [5, с. 584]. Вважаємо, що вимога прозорості бізнесу та його соціально-екологічної відповідальності для отримання іноземного інвестування стане мотивуючим фактором для екологізації діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Аналізуючи рівні реалізації заходів екологічного співробітництва України та ЄС, слід зауважити, що важливим комунікаційним інструментом імплементації Угоди про асоціацію стає екологічне управління та аналогічні питання, які представлені двома компонентами формування екологічної свідомості:

1) освіта та навчальна підготовка;

2) доступ до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень.

Розглянемо їх детальніше. Освіта та навчальна підготовка є потужним інструментом комунікаційної взаємодії національних та міжнародних інституцій з населенням, зокрема в частині розвитку екологічної свідомості, в тому числі безпеки та культури поводження з відходами. Впровадження освітніх програм та заходів популяризації екологічних знань у суспільстві, причому серед усіх вікових категорій населення, сприяє укріпленню свідомого ставлення до необхідності виконання умов екологічної складової Угоди про асоціацію в контексті реалізації концепції сталого розвитку.

Отримання доступу до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень є другою сходинкою і важливою ланкою громадянського суспільства, яке нині активно формується в Україні. Так участь громадськості та неурядових організацій в ухваленні рішень у сфері реалізації екологічної політики та доступ до інформації про відповідні заходи дає можливість забезпечити реалізацію функції громадського контролю за діями центральних органів влади та органів місцевого самоврядування, підвищити рівень відкритості суспільно значущої інформації, сприятиме розвитку демократичних процесів в Україні та децентралізації державного управління.

Проте, як зауважує Т.Перга, «у нашій країні поки що приділяється мало уваги освітнім і просвітницьким заходам щодо боротьби з глобальними змінами клімату Землі, хоча досвід країн-членів ЄС свідчить про позитивні результати таких дій» [11].

Важливим інструментом імплементації Угоди про асоціацію з ЄС у частині екологічної її складової є система державного моніторингу за додержанням норм чинного законодавства у сфері охорони навколишнього середовища як елемента інституційного контролю. Вважаємо, що заходи природоохоронного характеру мають стимулюватися та впроваджуватися, перш за все, на рівні суб'єктів господарювання, оскільки краще попереджати забруднення, ніж ліквідувати в подальшому його наслідки, що можна проілюструвати результатами відповідного державного контролю. Система державного моніторингу дотримання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища полягає у здійсненні державного нагляду (контролю), про результативність якого говорять дані таблиці 2 та рисунка 1.

Таблиця 2

*Результати здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища протягом 2012–2013 рр.
(складено за даними [12–14])*

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Проведено перевірок дотримання природоохоронного законодавства, тис. од.	87,0	89,5	91
Складено протоколів про адміністративні правопорушення, тис. од.	86,2	80,2	86,7

До адміністративної відповідальності притягнуто за порушення природоохоронного законодавства, осіб	80119	72984	76716
Загальна сума притягнення до адміністративної відповідальності, млн. грн.	17,6	16,4	17,3
з них стягнуто до Державного бюджету України, млн. грн.	15,7	14,7	15,9
% від суми нарахованих штрафних санкцій	89,2	89,6	91,9
Загальна сума розрахованих збитків за порушення вимог природоохоронного законодавства, млн. грн.	1980	1660	1451
Загальна сума висунутих претензій та позовів	1292	995	1278
Сума стягнутих до Державного бюджету України претензій та позовів, млн. грн.	100,0	47,3	38,5
Частка суми стягнутих претензій та позовів від суми пред'явлених, %	7,7	5	3
Обмеження та призупинення діяльності суб'єктів господарювання з метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище, од.	2791	1967	1198
Кількість переданих до органів прокуратури матеріалів перевірок	1489	562	453
Кількість порушених кримінальних справ за матеріалами перевірок	324	272	455

Графічно основні тенденції щодо результатів державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища протягом 2011–2013 рр. можна проілюструвати рисунком 1.

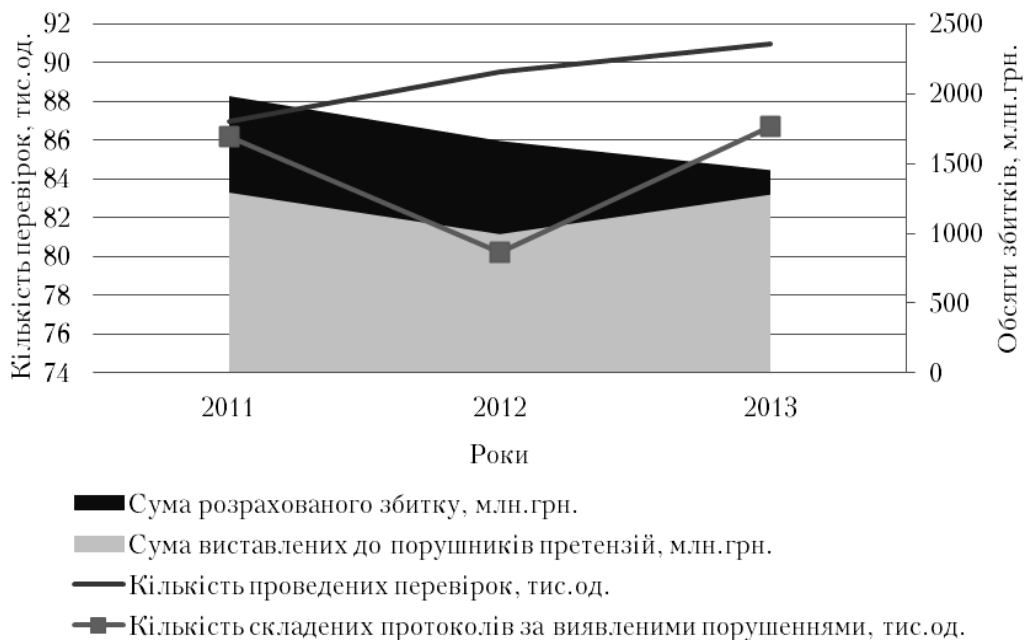

Рис. 1. Динаміка результатів державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища протягом 2011–2013 рр. (побудовано за даними [12–14])

Виходячи з наведених вище даних, можна стверджувати, що контроль за дотриманням природоохоронного законодавства має тенденцію до посилення, про що свідчить зростання кількості проведених перевірок (зокрема планових) на 1,68 % у 2013 р., кількості осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності на 5,11 % у 2013 р. Проте зростання кількості протоколів, складених за результатами виявлення порушень природоохоронного законодавства (на 8 % у 2013 р.), свідчить про низький рівень мотивації суб'єктів господарювання до налагодження екологічно прийнятних господарських механізмів. Співвідношення показників величини штрафних санкцій (17,3 млн. грн. у 2013 р.) до загальної суми збитків державі за порушення природоохоронного законодавства (1451 млн. грн. у 2013 р.) викликає сумніви щодо того, чи адекватною є міра покарання за завдання шкоди навколишньому природному середовищу: у 2012 та 2013 р. цей показник становив відповідно 0,99 та 1,19 %. З таких нескладних розрахунків можна сформулювати проблемні питання:

1) наскільки встановлені чинним законодавством про адміністративні правопорушення штрафні санкції відповідають масштабу шкоди та збитків, що завдаються переважно суб'єктами господарювання навколишньому природному середовищу?

2) у зв'язку з чим нараховані штрафні санкції не стягуються повною мірою до державного бюджету та бюджетів відповідного рівня (91,3 % у 2013 р.)?

3) яким чином на рівні реалізації превентивної функції законодавства про адміністративні правопорушення здійснюється мотивація суб'єктів господарювання до ліквідації негативного впливу їх діяльності на навколишнє природне середовище?

Ці питання постають не перед економічною наукою, а швидше перед системою державного управління, проте саме їх вирішення дозволить знизити негативний антропологічний та техногенний вплив механізмів суспільного виробництва на навколишнє природне середовище, зробити можливим виконання Україною вимог Угоди про асоціацію з ЄС.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, питання імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС в частині екологічної складової вимагає, перш за все, потужних інституційних реформ, які б, у свою чергу, сприяли впровадженню екологічно орієнтованих, так званих зелених, технологій у всі господарські процеси на локальному рівні економічних відносин. У цілому це вимагає не лише реформування та оновлення системи нормативно-правового забезпечення екологічної діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин, але й реформування інститутів та органів державного та регіонального контролю за станом навколишнього природного середовища та ефективності використання природних ресурсів. Крім того, вирішення багатьох проблем їх функціонування лежить у площині модернізації матеріально-технічної бази як суб'єктів господарювання, що чинять негативний вплив на навколишнє природне середовище, так і суб'єктів, зобов'язаних фіксувати та усувати такий вплив, а також здійснювати контроль за дотриманням чинного екологічного законодавства.

Іншим перспективним та цивілізованим напрямом вирішення екологічних проблем нашої держави та виконання нею умов Угоди про асоціацію є формування екологічної свідомості українського суспільства, зокрема, розробка та впровадження наскрізного екологічного компонента у сфері освіти, а також створення доступу суспільства в цілому й окремих зацікавлених суб'єктів та громадян до масиву екологічної інформації, що також створює можливості для децентралізації процесів прийняття рішень у сфері захисту навколишнього середовища шляхом залучення до даних процесів представників громад та неурядових організацій.

Список використаної літератури:

1. Гончарук А.І. Регіональна торговельно-економічна інтеграція України та ЄС: стан, проблеми і перспективи / А.І. Гончарук, О.О. Усенко // Міжнародна економічна політика. – 2010. – № 1–2 (12–13). – С. 98–132.
2. Гринів Л.С. Просторовий розвиток екологічно збалансованої економіки: нові теоретичні моделі та перспективи / Л.С. Гринів // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць ; спец. вип. : у 2 ч. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / відп. ред. С.Фіялка. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 2. — С. 549–559.
3. Добровольська І.А. Розвиток органічного виробництва в Україні та світі / І.А. Добровольська // Економіка та підприємництво : зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / відп. ред. С.І. Дем'яненко. – 2010. – Вип. 25. – С. 128–135.
4. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 1678-VII від 16 верес. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
5. Костенко М.А. Ознаки екологічної та соціальної відповідальності бізнесу / М.А. Костенко // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць / відп. ред. О.О. Беляєв ; спец. вип. : Праця в ХХІ столітті: новітні тенденції, соціальний вимір, інноваційний розвиток : у 2 т. — Т. 1. – 2012. – С. 579–585.
6. Лиськова Л. Пріоритети інноваційного розвитку України в домінантах євроінтеграційних процесів / Л.Лиськова // Міжнародна економічна політика. – 2007. – № 2 (7). – С. 129–153.
7. Маркова Т.Д. Шляхи зменшення економіко-екологічної напруги в Україні в контексті Кіотського протоколу / Т.Д. Маркова // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць ; спец. вип. : у 2 ч. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / відп. ред. С.Фіялка. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 2. — С. 645–649.
8. Матвійчук Ю. Євроінтеграційний поступ України: перспективи і виклики / Ю.Матвійчук // Вісник НБУ. – 2014. – № 5. – С. 52–55.
9. Можливі наслідки від імплементації положень майбутньої Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС та поглибленої зони вільної торгівлі як її головного компоненту / Укр.-Європ. дорадчий центр з питань законодавства. — К., 2009. — 87 с.

10. *Осадча Н.В.* Зміни регуляторної політики України в умовах підписання асоціації з Європейським Союзом / *Н.В. Осадча* // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 3. – С. 71–75.
11. *Перга Т.* Екологічна політика як інструмент зближення України з ЄС / *Т.Перга* // UA Foreign Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/ekologichna-politika-jak-instrument-zblizhennja-ukrajini-z/>.
12. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dei.gov.ua/menyu-3/2011-12-19-07-30-27/2013/1648-rezultaty-2013.html>.
13. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dei.gov.ua/menyu-3/2011-12-19-07-30-27/2011-12-19-07-30-46/393-rezultati-zdijsnennya-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-u-sferi-okhoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-za-2011-rik.html>.
14. Результати роботи держкоінспекції України та її територіальних органів за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dei.gov.ua/menyu-3/2011-12-19-07-30-27/2012-02-12-08-40-31.html>.
15. Waste statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Waste_statistics.

ШИМАНСЬКА Катерина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- обліково-інформаційна підтримка управлінських рішень у міжнародній економічній діяльності;
- проблеми бухгалтерського обліку, аналізу і контролю операцій у сфері поводження з відходами;
- глобальні проблеми та виклики економічного розвитку.

E-mail: utter2006@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2015.